

# Rapport

---

efter kvalitetsgranskning av studie- och yrkes-  
vägledning i den fristående grundskolan  
Internationella Engelska Skolan Linköping

## Innehåll

---

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Internationella Engelska Skolan Linköping

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

## Inledning

---

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan under hösten 2012 och våren 2013. Syftet med granskningen är att undersöka om eleverna på de granskade skolorna får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan och att verksamheten är av kvalitet enligt på förhand definierade kriterier. Granskningen vid Engelska Skolan i Linköping i Linköpings kommun ingår i denna kvalitetsgranskning.

Engelska Skolan besöktes den 13 och 14 februari. Ansvariga inspektörer är Leif Magnusson och Anette Bergstrand. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan genomförs i totalt 26 kommunala och 8 fristående slumpvis utvalda skolor. I Linköpings kommun granskas även Folkungaskolan, Linghamsskolan och Björkö Friskola. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger den övergripande rapporten en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra granskade skolor. Det enskilda beslutet placeras därmed i ett större sammanhang.

## Bakgrundsuppgifter om Engelska Skolan i Linköping

---

Skolans huvudman är Internationella Engelska skolan i Sverige AB med säte i Täby. Engelska skolan i Linköping är en av 18 skolor inom koncernen. Med 815 elever från årskurs 4 till 9 är Engelska Skolan nu Linköpings största grundskola. Huvuddelen av eleverna kommer från Linköping men det finns även ett antal elever som pendlar till skolan från närliggande kommuner som Norrköping, Åtvidaberg, Kinda, Motala. Skolan tillämpar ett ansökningsförfarande baserat på kötid utan annan förtur än syskonförtur. Enligt rektorn har man för närvarande cirka 500 sökande till skolan. Eng-

elska skolan profilerar sig genom engelska som skolspråk och säger sig ha stark fokus på höga resultat. Skolans rektor beskriver skolans elever som målmedvetna och hårt arbetande med siktet inställt på vidare studier. En gymnasielärare i svenska och engelska är anställd med 50 procent tjänstgöring som biblioteksassistent och 50 procent som studie- och yrkesvägledare.

Av skolverkets nationella statistik framgår att de elever som slutade årskurs 9 År 2012 hade ett genomsnittligt meritvärde på 241 poäng i jämförelse med rikets 211,4 poäng. Andelen elever som nått kunskapskraven i alla ämnen var 2012 i Engelska skolan 94,5 procent medan motsvarande värde i riket samma år var 77,4 procent.

## Resultat

### **1. Eleverna får kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att de kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.**

#### **1.1 Eleverna har tillgång till en kontinuerlig vägledning och en vägledning inför val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.**

*Här undersöks om eleverna har tillgång till studie- och yrkesvägledare eller annan personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses. Vidare granskas om studie- och yrkesvägledningen ges kontinuerligt i utbildningen. Slutligen undersöks om vägledning och information inför gymnasievalet organiseras på ett sätt som ger eleverna underlag och förutsättningar att kunna göra väl underbyggda val av gymnasieutbildning.<sup>1</sup>*

På skolan finns en tillsvidareanställd studie- och yrkesvägledare med halvtidstjänstgöring som studie- och yrkesvägledare kombinerat med halvtid som skolbibliotekarie. Studie- och yrkesvägledaren beskriver studie- och yrkesvägledartjänsten som huvudsakligen inriktad på information och vägledning kring gymnasievalet samt administrativa uppgifter i samband med praktisk arbetslivsorientering (prao). Prao genomförs med en vecka i årskurs 8 och en vecka i årskurs 9.

Vid tiden för granskningen är studie- och yrkesvägledaren tjänstledig 50 procent och arbetar enbart med studie- och yrkesvägledning. Tjänstgöringen är förlagd till förmiddagar måndag–fredag.

Studie- och yrkesvägledaren ingår inte i något arbetslag och inte heller i skolans elevvårdsteam. Utöver kännedom om elevernas studiesituation genom elevkontakter vid klassvisa informationer informeras Studie- och yrkesvägledaren vid behov av skolans "academic manager" (med ansvar för lärarledning), eller the "assistant principal" (huvudsakligen elevsocialt arbete samt arbete med elevhälsofrågor, sammankallande i elevhälsoteamet). Studie- och yrkesvägledaren saknar emellertid, enligt egen uppgift,

---

<sup>1</sup> 2 kap. 29 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

tillgång till betygsuppgifter i det elevadministrativa systemet vilket utgör en begränsning i arbetet då elevernas betyg från vårterminen i årskurs 8 används som preliminärt underlag för det enskilda samtalet på hösten i årskurs 9.

Enligt studie- och yrkesvägledaren är halvtid en knapp men tillräcklig resurs för vägledningen med nuvarande arbetsuppgifter och inriktning.

Av intervjuer framgår också att flertalet, dock inte alla, elever anser att de har tillgång till studie- och yrkesvägledning som svarar mot det upplevda behovet inför val av gymnasieutbildning. En elev: *"vi fick boka tid (15 min.) en gång i 9:an och boka ytterligare tid om vi behövde"*.

Såväl Skolinspektionens enkät som intervjuer visar att det finns elever som behöver ytterligare samtalstid. De har då upplevt svårigheter att träffa studie- och yrkesvägledaren utan att *"missa viktig lektionstid"*. Generellt gäller att raster förväntas användas för samtal med studie- och yrkesvägledaren vilket innebär kö och väntetider när gymnasievalet närmar sig. När det gäller faktafrågor kompenseras dock de begränsade möjligheterna till personliga möten genom mailkontakt mellan elev och studie- och yrkesvägledare.

Före årskurs 9 har eleverna gjort språkval i årskurs 5. Enligt studie- och yrkesvägledaren och rektorn har emellertid inte studie- och yrkesvägledaren varit engagerad i elevernas språkval och skolan har inte heller på annat sätt satt in valet i ett längre utbildningsperspektiv. Under innevarande läsår har dock informationen om språkvalets konsekvenser för framtida val av utbildning utökats genom brev till vårdnadshavare och elever. Skolan informerar emellertid varken om språken eller varför dessa språk erbjuds. Eleverna erbjuds heller inte möjligheter att *"pröva på"* undervisningen vilket, enligt rektorn, är ett medvetet ställningstagande för att undvika att eleverna väljer språk utifrån vilken lärare som undervisar. Rektorn säger: *"vi vill inte att man ska välja utifrån lärare. Vi vill att de ska vara ett fritt val"*.

Av intervjuer framgår att eleverna, fränsett vissa prao-anknutna övningar, inte upplevt att undervisningen inrymt återkommande inslag med uttalat syfte att ge vägledning i val av yrke eller utbildning. Eleverna har heller inte uppfattat att det i undervisningen förekommer inslag som ingår i ett övergripande studie- och yrkesvägledningsarbete.

Mot bakgrund av intervjuer kan Skolinspektionen vidare konstatera att lärarna inte engageras på ett kontinuerligt och strukturerat sätt i studie- och yrkesvägledningsarbetet och att studie- och yrkesvägledning heller inte utgör ett gemensamt arbete för hela skolan. Insatser inom undervisningen som eventuellt skulle ha kunnat anknytas till skolans gemensamma studie- och yrkesvägledningsuppdrag har inte planerats tillsammans med studie- och yrkesvägledaren.

Inför granskningen har skolan sammanställt en tjänstebeskrivning för studie- och yrkesvägledaren. I dokumentet beskrivs insatser riktade till både yngre och äldre elever.

Vissa inslag i de lägre årskurserna har genomförts men intervjuer med lärare, studie- och yrkesvägledare och rektor bekräftar en bild av studie- och yrkesvägledning som i allt väsentligt knuten till gymnasievalet i årskurs 9.

Av intervjuer med elever i årskurs 9 framgår att skolans studie- och yrkesvägledning inleddes med en orientering om gymnasieskolan i samband med organiseringen av prao i årskurs 8. Det var också vid detta tillfälle flertalet elever träffade studie- och yrkesvägledaren för första gången. Inslaget ingår dock, enligt studie- och yrkesvägledaren, inte i planeringen för innevarande årskurs 8.

Den egentliga vägledningen inför gymnasievalet inleds under höstterminen i årskurs 9. Studie- och yrkesvägledaren informerar då en timma per klass om programutbud, formalia kring valet, antagningsstatistik och källor på internet samt delar ut informationskataloger. Vårdnadshavare erbjuds ett "föräldramöte" med information kring gymnasievalet. Elever gör själva bedömningen om de behöver fördjupad information kring någon utbildning. De som önskar detta får hjälp av studie- och yrkesvägledaren att anmäla sig till "prova på dagar" på gymnasieskolor.

Under senare delen av höstterminen genomför studie- och yrkesvägledaren enskilda samtal med samtliga elever i årskurs 9. Eleverna bokar själva tid för det enskilda vägledningssamtalet som, enligt intervjuer med elever och studie- och yrkesvägledaren, normalt tar mellan 5 och 15 minuter och som då ska vara förberett av eleven med hjälp av programkatalogen. Enligt studie- och yrkesvägledaren är cirka 75 procent av eleverna klara över sitt gymnasieval inför det "obligatoriska" samtalet med studie- och yrkesvägledaren.

Elever som vid första tillfället inte kommit fram till ett beslut ges tillfälle till ytterligare samtal. Om eleven fortfarande är osäker arbetar studie- och yrkesvägledaren och eleven vidare med programkatalogen. Vid behov ställer studie- och yrkesvägledaren upp på möten med elev och vårdnadshavare.

I Skolinspektionens elevenkät får elever ange hur mycket de tycker att de påverkats i sitt gymnasieval av olika informationskanaler. 58 procent eleverna uppger att de påverkats mycket eller väldigt mycket av gymnasiemässan, 44 procent uppger föräldrar medan endast 13 procent anger skolan som en betydelsefull informationskanal.

Lärarna beskriver att deras roll i skolans studie- och yrkesvägledning i första hand består i att förmedla kontakt med studie- och yrkesvägledaren men menar att det också förekommer att lärare tar upp gymnasievalet med elever enskilt eller i klass. Vanligtvis kommenteras då olika valstrategier på ett allmängiltigt sätt exempelvis: *"välj det som är kul och intressant, ta inte den bredaste utbildningen"* och *"gå natur eller sam/natur eftersom du inte vet vad du vill jobba med i framtiden"* eller mot bakgrund av lärarens egna upplevelser. Då det emellertid saknas gemensam policy eller riktlinjer för hur lärarna ska förhålla sig till samtal med eleverna om valsituationen är förutsättningarna för såväl

samtal som innehållet i stor utsträckning personberoende. Ett tjugotal av skolans lärare har till exempel utländsk bakgrund med både lärarutbildningen och den egna skolgången från annat land och saknar därmed egna erfarenheter av svensk gymnasieskola och högskola vilket bidrar till skiftande förutsättningar för samtal kring val av yrken och utbildning.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen** att eleverna har tillgång till studie- och yrkesvägledare och att skolan även sörjer för att eleverna har god tillgång till information som underlag för elevernas val av gymnasieutbildning samt hänvisar till informationskällor där elever och vårdnadshavare kan skaffa ytterligare information.

För att säkerställa att eleverna ges studie- och yrkesvägledning genom utbildningen behöver skolan utveckla en övergripande plan där studie- och yrkesvägledningsaspekter kontinuerligt beaktas i undervisningen.

En viktig förutsättning är att enskilda insatser som prao, studiebesök, information inför språkval till årskurs 6 och gymnasievalet samordnas och ges en sammanhängande struktur. Detta i syfte att göra eleven medveten om att val av utbildning och yrken är en tidskrävande process där eleven successivt skapar förutsättningar för välgrundade beslut.

## **1.2 Skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken.**

*Här undersöks om studie och yrkesvägledningen utgår från, och anpassas efter varje elevs behov så att eleverna får det stöd de behöver för att kunna fatta individuella och välgrundade val till gymnasieskolan. Vidare granskas om skolan medvetet arbetar för att eleverna ska utveckla förmågor som behövs för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, kritiskt granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. En övergripande frågeställning är om skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken. I detta ingår även att eleverna får inblick i närsamhället och dess arbetsliv och kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Slutligen granskas skolans arbete med att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön, social och kulturell bakgrund eller av eventuella funktionsnedsättningar.*

Av intervjuer med elever och studie- och yrkesvägledare framgår att studie- och yrkesvägledaren träffar varje elev i årskurs 9 för ett kort enskilt samtal i 5-15 minuter. Förutsättningar för samtalet är att eleven bokar mötet i studie- och yrkesvägledarens kalender, har läst igenom den utdelade gymnasiekatalogen samt kommit fram till ett tänkbart beslut som presenteras vid mötet. Studie- och yrkesvägledaren gör en bedömning om valet förefaller realistiskt mot bakgrund av föregående års antagningspoäng och elevens uppgifter om betyg i årskurs 8. För flertalet av eleverna får samtalet karaktären av bekräftelse på tankar som eleven presenterar. För det fåtal elever som i detta skede

fortfarande inte bestämt sig erbjuds ytterligare ett samtal. Inför det andra samtalet kan man, som en elev uttrycker det, *"först bolla idéer och sedan prata med henne igen"*.

Huvuddelen av eleverna kommer fram till sitt beslut om gymnasieutbildning utan stöd eller vägledning från skolan. Samtidigt visar enkät och intervjuer att det även finns elever för vilka vägledningssamtalens innehåll och omfattning inte motsvarar elevens behov eller förväntningar när det gäller personlig vägledning. Studie- och yrkesvägledaren uppfattas i stället som en passiv funktion som är värdefull för faktakontroll.

I intervjuer framkommer att elever förväntat sig mer samtalstid och att få mer personlig vägledning eller som en elev sammanfattar: *"Hon ska ställa frågor som gör att jag kommer rätt. Hon ska vägleda inte välja åt en. Hennes jobb är att vägleda och utifrån intressen hjälpa en att hitta sin väg"*.

En annan elev reflekterar: *"konstigt att inte skolan blandar sig i detta mer utan att man får göra det själv. Men det är kanske bra att man tar mer ansvar själv"*.

Studie- och yrkesvägledaren ser emellertid inte som en uppgift inom vägledning att ifrågasätta resonemang eller utmana elevernas föreställningar. Av intervju med studie- och yrkesvägledaren framgår att strategin för det enskilda vägledningen inte förändras och inte heller fördjupas exempelvis med stöd av lärare, elevens upplevelse av olika kunskapsområden eller reflektion över självbild och självkänedom. Av intervjuer och enkätsvar framgår dock att flera elever anser att det skulle vara värdefullt att få ett mer aktivt stöd i att bearbeta sina tankar om utbildning och yrken.

Av studie- och yrkesvägledarens beskrivning av vägledningsarbetet framgår att det inte innefattar ett medvetet arbete för att utveckla elevernas förmåga att på ett medvetet, reflekterande sätt fatta väl grundade beslut om utbildning och yrkesval. Studie- och yrkesvägledaren känner heller inte till om lärarna arbetar med denna fråga eller på vilket sätt det sker.

Lärare uttrycker i mycket allmänna ordalag att eleverna bibringas kompetens för valsituationer och beslut genom inslag som förekommer i undervisningen. Man hänvisar exempelvis till källkritik, diskussions- och argumentationsövningar studieteknik och liknande eller något mer konkret: *"jag pratar med dem om att tänka och jobba och fundera så att man i årskurs 9 är klar med åt vilket håll man vill gå"*. Utgångspunkt och grundläggande resonemang är att om eleven lär sig att ta ansvar för sina studier och nå goda resultat hålls alla vägar öppna. Man menar vidare att *"om du (eleven) har tänket på ansvarstagande så blir det en livskunskap"* och *"det är ett mål att de ska kunna ta ansvar för sina studier så att de ökar sina valmöjligheter i årskurs 9"*.

Skolinspektionen konstaterar att skolans fokus på elevens ansvar för att nå goda resultat och därigenom stora valmöjligheter ersätter ett målmedvetet arbete för att utveckla elevernas förmåga att ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. Frågor om hur valmöjligheter ska användas skjuts på framtiden och överläts åt eleven.

Lärare och rektor pekar på mentor som en viktig funktion i studie- och yrkesvägledningen genom utvecklingssamtal, föräldrakontakt och överblick över elevens kunskapsutveckling. Av intervju med lärarna framgår emellertid att det inte finns någon tydlig gemensam uppfattning om vad som ingår i mentorsuppdraget med relevans för studie- och yrkesvägledningen. Lärarna beskriver att man skolas in i rollerna och skolans kultur genom kollegialt lärande i arbetslaget. En "Teachers Handbook" finns men den behandlar främst regler och administrativa rutiner. Då riktlinjer för mentors uppgifter inom studie- och yrkesvägledning saknas följs inte insatserna upp och dess betydelse för studie- och yrkesvägledningen utvärderas inte.

Av intervjuer framgår att eleverna inte uppfattat att studie- och yrkesvägledning tagits upp under utvecklingssamtal på ett sätt som hjälpt eleven att resonera kring framtidsfrågor och eleverna har inte heller upplevt att undervisningen i sin helhet haft urskiljbara inslag som syftat till att stödja sådana förmågor.

I skolans arbete för att ge eleverna inblick i närsamhälle och arbetsliv ingår studiebesök i olika verksamheter, besök av representanter för olika yrken samt praktisk arbetslivsorientering. Av intervju med lärare framgår dock att studiebesöken och besökande företrädare för olika verksamheter i huvudsak varit knutna till ämnesundervisningen. Detta bekräftas i elevintervjuer och i Skolinspektionens elevenkät där det framgår att eleverna inte uppfattat något syfte att orientera om arbetslivet eller avsikt att vidga elevernas perspektiv eller bidra till elevernas studie- och yrkesvägledning.

Den praktiska arbetslivsorienteringen genomförs med en vecka i årskurs 8 och en vecka i årskurs 9. Enligt studie- och yrkesvägledaren finns det inte utrymme i tjänsten att ta fram platser för prao. Det är därför en förutsättning att eleverna själva ordnar sina platser. Enligt enkäten lyckas 91 procent med detta och studie- och yrkesvägledaren hjälper det fåtal elever som inte ordnat plats.

Gemensamma riktlinjer för planering, genomförande och uppföljning saknas. Lärare och studie och yrkesvägledaren instruerar eleverna att undvika "mammans arbetsplats" och prao på samma plats vid båda tillfällena. I övrigt förekommer ingen styrning exempelvis av fördelning på olika näringslivssektorer, mångfald av yrken, utbildningskrav, manligt - kvinnligt dominerade branscher eller liknande. Skolan har inte formulerat syfte och mål för prao och har följaktligen inte heller utvärderat verksamheten. Av intervjuerna framgår att det är oklart vilken orientering om arbetslivet "prao" faktiskt ger och om den bidrar exempelvis till att vidga elevernas perspektiv på yrken och utbildning.

Både lärare och studie- och yrkesvägledare framhåller att det är värdefullt för eleverna att själva skaffa platsen. Prao ses som ett tillfälle för eleven öva på att mobilisera sina sociala resurser för att få se ett "drömjobb" eller kanske ordna sommarjobb (årskurs 9). Utöver Idrott- och hälsa som knutit en särskild uppgift om ergonomi till prao följs praoupplevelserna främst upp i ämnena samhällskunskap och svenska. Enligt eleverna

utgör intrycken från prao då huvudsakligen underlag för övningar inom ämnet som exempelvis muntlig presentation och uppsatsskrivning. Lärare och studie- och yrkesvägledare ser i prao främst en social träning och ett tillfälle att öva på att ta initiativ.

Enligt studie- och yrkesvägledaren är skolans elever "traditionella" i sina val och skolan ifrågasätter inte detta. Lärarna är medvetna om att elevernas attityder till utbildning och yrken påverkas och begränsas av faktorer som kön och social och kulturell bakgrund. I intervju pekar man exempelvis på inflytande från hemmet, gruppträck, äldre syskon, samt traditionella könsroller. Enskilda initiativ tas av lärarna. *"Vi möter med diametralt motsatta åsikter, försöker i diskussioner öppna upp genom att synliggöra begränsande synsätt"* (om pojkars och flickors val), *"vi försöker utmana självklarheter, spelar djävulens advokat"*. Det finns dock inget målmedvetet, strukturerat sätt att ta upp och problematisera begränsningar i elevernas föreställningar och det framgår inte av elevintervjuerna att skolan med tydligt syfte skulle ha uppmärksammat frågan.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen** att studie- och yrkesvägledningen är planerad utifrån förutsättningen att huvuddelen av eleverna inte behöver vägledning utan själva klarar att göra sina gymnasieval med hjälp av den information som tillhandahålls genom skolan. Skolan behöver därför utvärdera och utveckla vägledningsarbetet så att det säkerställs att samtliga elever erbjuds det stöd de behöver.

Skolan behöver utveckla studie- och yrkesvägledningen i riktning mot en aktiv process med inslag som utmanar föreställningar och vidgar elevernas referensramar. Vidare behöver skolan utveckla studie- och yrkesvägledning till en samordnad skolövergripande verksamhet där studie- och yrkesvägledningsaspekten integreras i undervisningen under elevernas hela skoltid.

Begreppet "studie- och yrkesvägledning" behöver ges en reell, för eleverna, urskiljbar innebörd så att det tydligt speglar ett medvetet arbete för att eleverna ska utveckla förmågor som behövs för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, kritiskt granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden

Eleverna ges inblick i arbetslivet genom bland annat prao och studiebesök. Skolan behöver dock utveckla sina arbetsformer genom att klargöra och skapa samsyn kring vilken funktion och målsättning de olika inslagen av arbetslivsorientering har för elevens studie- och yrkesvägledning. Vidare är det angeläget att eleverna ges tillfälle att uppleva arbetsmiljöer som inte är bekanta genom elevens egen bakgrund liksom att urvalet praoplatser i möjligaste mån speglar mångfalden på arbetsmarknaden.

Studie- och yrkesvägledningen behöver vidare i högre grad inriktas på att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön och social- och kulturell bakgrund. I detta syfte behöver skolans insatser samordnas i en gemensam planering.

## 2. Rektor ger riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar.

*Här undersöks att rektorn ser till att det finns riktlinjer för hur studie- och yrkesorienteringen ska organiseras. Att det finns system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av målen för studie- och yrkesvägledningen, att det systematiska kvalitetsarbetet avseende studie- och yrkesvägledningen finns dokumenterat och att resultaten från uppföljningar och utvärderingar används till att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen. Vidare granskas att rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen blir ett uppdrag för hela skolan och att rektorn ser till att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.<sup>2</sup>*

Skolinspektionen konstaterar att skolan saknar dokumenterade riktlinjer och direktiv för att säkerställa en ändamålsenlig organisation av skolans studie- och yrkesvägledningsarbete. Vidare konstaterar Skolinspektionen att skolans insatser inom studie- och yrkesvägledning inte följs upp och utvärderas. Lika så saknas riktlinjer och direktiv för att säkerställa ett systematiskt kvalitetsarbete för att förbättra skolans studie- och yrkesvägledning.

Rektorn har inte tagit fram riktlinjer och direktiv för verksamheten som säkerställer att studie- och yrkesvägledning blir ett gemensamt uppdrag för hela skolan med tydlig ansvarsfördelning och rutiner för samverkan kring uppdraget. Rektorn förlitar sig i hög grad på att studie- och yrkesvägledaren i sin expertroll utvecklar och etablerar rutiner för skolans studie- och yrkesvägledningsarbete. Av intervjuer framgår att studie- och yrkesvägledaren i alla praktiska avseenden svarar för skolans studie- och yrkesvägledningsarbetet.

Vid tiden för granskningen har studie- och yrkesvägledarens uppgifter sammanställts och dokumenterats i en arbetsbeskrivning. Motsvarande dokumentation av uppgifter för lärare och mentorer avseende studie- och yrkesvägledning saknas liksom riktlinjer för samverkan mellan studie- och yrkesvägledaren och lärarna.

Studie- och yrkesvägledaren ska, enligt läroplanen, förutom att vägleda och informera eleverna inför fortsatt utbildning och yrkesinriktning, också vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser. Enligt intervjuerna med studie- och yrkesvägledaren och med lärarna förekommer visst samarbete företrädesvis i samband med elevernas prao men studie- och yrkesvägledarens kompetens används inte för kunskapsspridning.

Skolans lärare känner viss osäkerhet angående den nya gymnasieskolan men anser sig i övrigt kompetenta att arbeta med skolans gemensamma studie- och yrkesväglednings

---

<sup>2</sup> 2 kap. 9-10 §§ skollagen Lgr 11 avsnitt 2.8 4 kap. 4-6 §§ skollagen

uppdrag. En lärare formulerar den allmänna inställningen *"det ingår i lärarutbildningen och ämnena"*.

Lärarna har inte erbjudits någon kompetensutveckling inom området studie- och yrkesvägledning och de har heller inte tagit del av exempelvis Skolverkets allmänna råd om studie- och yrkesvägledningen.

Studie- och yrkesvägledaren ansvarar själv för den egna kompetensutvecklingen och för att hålla sig uppdaterad inför gymnasievalet. Till största delen sker detta genom deltagande i kommunens nätverk för studie- och yrkesvägledare.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen** att rektorn behöver skapa och dokumentera riktlinjer och direktiv för personalens samverkan och gemensamma ansvar för skolans studie- och yrkesvägledningsuppdrag.

Vidare behöver rektorn utarbeta en tydlig samlad planering så att frågor om studier och arbetsliv blir synliga i undervisningen under elevernas hela skoltid.

Vid utformning av riktlinjer för skolans övergripande arbete med studie- och yrkesvägledning är det angeläget att det gemensamma ansvaret för skolans studie- och yrkesvägledning framgår tydligt samt på vilket sätt studie- och yrkesvägledarens arbete ska samordnas med övriga insatser.

Rektorn behöver se till att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledning. Då studie- och yrkesvägledaren saknar utbildning avsedd för verksamheten är det särskilt angeläget att rektor genom kompetensutveckling säkerställer elevernas och skolans tillgång till studie- och yrkesvägledning grundad på lämplig och tillräcklig kompetens.

Samtliga inslag av studie- och yrkesvägledning behöver utvärderas i förhållande till fastställda målsättningar för skolans studie- och yrkesvägledning. I detta syfte behöver skolan utveckla ändamålsenliga metoder för uppföljning. Resultat av utvärdering och analys av förbättringsmöjligheter av studie- och yrkesvägledningen behöver vidare inordnas i skolans systematiska kvalitetsarbete och läggas till grund för fortsatt utveckling av verksamheten.

### **3. Huvudmannen tar ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt.**

*Här undersöks att huvudmannen ger skolorna förutsättningar att ge eleverna den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till. Vidare granskas att huvudmannen tar ansvar för att skolorna har tillgång till personal med sådan kompetens som krävs för att få arbeta med studie- och yrkesvägledning och att rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare får kompetensutveckling för att kunna utföra sina uppgifter. Här undersöks också att huvudmannen har system och ruti-*

*ner för planering, uppföljning och utvärdering av verksamheten, att kvalitetsarbetet dokumenteras och att resultaten används för att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen.<sup>3</sup>*

Internationella Engelska skolan i Sverige AB har säkerställt att funktionen studie- och yrkesvägledare finns på samtliga skolor. Vid tiden för granskningen har dock huvudmannen inte meddelat riktlinjer för verksamhetens kvalitet, inriktning eller omfattning. Ansvar för organisation och genomförande liksom bedömning av ändamålsenlig omfattning, kompetensbehov och anställningsform vilar på rektor för respektive skolenhet.

Enligt den representant för huvudmannen som Skolinspektionen intervjuar finns ett koncernövergripande nätverk för studie- och yrkesvägledarna. Av intervjuer med studie- och yrkesvägledare och rektor har emellertid inte framgått att samverkan kring utvecklingsarbete, kompetensutveckling eller informationsutbyte sker.

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande enligt skollagen ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.<sup>4</sup> I 1985 års skollag ställs samma krav på utbildning för tillsvidareanställning som i 2010 års skollag. Engelska Skolan i Linköping har en tillsvidareanställd studie- och yrkesvägledare som saknar sådan utbildning. Huvudmannen har därmed frångått lagstiftningens krav genom att anställa utan tidsbegränsning trots att utbildning till studie- och yrkesvägledare saknas.

Skolinspektionen kan konstatera att koncernen vid tiden för granskningen saknar gemensamma konkretiserade mål för studie- och yrkesvägledningen i grundskolan. Huvudmannen har vidare inte efterfrågat uppföljning och utvärdering av skolenheternas arbete med studie- och yrkesvägledningen.

I ett dokument "Studie- och yrkesvägledarfunktionen" (daterad 2013-02-05) har huvudmannen formulerat koncernövergripande mål för studie- och yrkesvägledarfunktionen. Vid tiden för granskningen har dock dessa riktlinjer ännu inte nått ut och omsatts i praktik på skolenheterna. Koncernen har nyligen förstärkt arbetet genom att anställa en jurist med uppgift att bland annat följa utvecklingen av skolenheternas studie- och yrkesvägledning.

**Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen** att huvudmannen saknar kännedom om hur studie- och yrkesvägledningen bedrivs på skolenheterna och om verksamheten genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och läroplanen. Huvudmannen håller sig inte informerad om vad som definieras som studie- och yrkesvägledning på skolenheterna och hur studie- och yrkesvägledarna samverkar med övrig personal. Vidare känner inte huvudmannen till om studie- och yrkesvägledningen hanteras som

---

<sup>3</sup> 2 kap. 8, 29-30 §§ skollagen 4 kap. 3-6 §§ skollagen 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

<sup>4</sup> 2 kap. 30 § skollagen

en kontinuerlig process under elevernas grundskoletid. Huvudmannen behöver säkerställa att det i samtliga skolenheter finns tydligt formulerade mål för studie- och yrkesvägledningsverksamheten och därmed förutsättningar att tydliggör hur arbetet ska bedrivas och utvärderas.

Huvudmannen har heller inte säkerställt att de bestämmelser angående anställningsform som finns i skollagen följs vid samtliga skolenheter. Skolinspektionen förutsätter att huvudmannen vidtar lämpliga åtgärder för att rätta till detta förhållande.

## Syfte och frågeställningar

---

Syftet med granskningen är att bedöma om den granskade huvudmannen och skolan ger eleverna tillgång till den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan. Skolinspektionen bedömer kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen och uppskattar verksamhetens ändamålsenlighet att förbereda eleverna för aktiva livsval.

Utvärderingar och forskning inom området visar att studie- och yrkesvägledningen ofta är lågt prioriterad i skolan och att det generellt finns brister i planering, uppföljning och utvärdering av vägledningen hos både skolor och huvudmän. Med utgångspunkt i detta granskar Skolinspektionen kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen i relation till det ansvar som rektor och huvudman har för att studie- och yrkesvägledningen utformas så att den når de nationella målen.

Följande tre frågeställningar ligger till grund för att kunna svara på den övergripande frågeställningen *om eleverna på skolan får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan:*

- *Ges alla elever tillgång till kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att eleverna kan göra medvetna och väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning?*
- *Ger rektorn riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar?*
- *Tar huvudmannen ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt?*

## Metod och material

---

Inför granskningen på skolan har inspektörerna tagit del av dokument med relevans för skolans studie- och yrkesvägledning och även genomfört en enkätundersökning med elever i två årskurser.

Vid skolbesöket har inspektörerna genomfört intervjuer med rektor, studie- och yrkesvägledare lärare och elever. I granskningen ingår även en intervju med en representant för huvudmannen..

Besöket har avslutats med en återkoppling till rektor där inspektörerna redogör för Skolinspektionens preliminära bedömningar.

Dokumentstudier, enkäter och intervjuer utgör tillsammans det underlag utifrån vilket Skolinspektionen bedömer studie- och yrkesvägledningen på skolan.

#### *Dokumentstudier*

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med studie- och yrkesvägledning och förbereder inspektörerna för skolbesöket genom att ge underlag för att ställa frågor.

#### *Intervjuer*

Vid skolbesöken genomförs intervjuer i grupp och enskilt. Intervju med **rektor** och representant för **huvudmannen** sker separat och utgör ett viktigt underlag för att förstå de strukturer och förutsättningar som finns för verksamheten. Intervju med **studie- och yrkesvägledare** ger en ökad förståelse för den vägledning som ges på skolan och vilka förutsättningar vägledaren har att följa bestämmelser i skollag och läroplan. **Lärare** i flera ämnen och från flera årskurser på skolan intervjuas i grupp. Dessa intervjuer ger underlag för att ta reda på om studie- och yrkesvägledningen är ett ansvar som delas av alla på skolan. **Elever** i årskurs 9 intervjuas i grupp. Elever ur lägre årskurser bidrar med sina erfarenheter genom enkätsvar. I intervjuerna med eleverna kommer inspektörerna åt mer kvalitativa aspekter av de frågor som granskningen ska besvara.

#### *Elevenkäter*

Elevenkäterna utgör ett komplement för att få svar på de centrala frågeställningarna och ett jämförelsematerial till det underlag som samlas in vid intervjuerna på skolan.

## Författningsstöd till Skolinspektionens kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan

### Skollagen 1 kap. Inledande bestämmelser

#### Lika tillgång till utbildning

8§ Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområden oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

### Skollagen 2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

#### Huvudmän inom skolväsendet

##### *Huvudmannens ansvar för utbildningen*

8§ Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

## Ledning av utbildningen

*Rektor och förskolechef*

**9§** Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska ledas och samordnas av en förskolechef. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

**10§** Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn och förskolechefen får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

## Studie- och yrkesvägledning

*Tillgång*

**29§** Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

*Behörighet*

**30§** För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

## 4 kap. Kvalitet och inflytande

*Huvudmannanivå*

**3§** varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

*Enhetsnivå*

**§4** Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3§ ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbete på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

*Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet*

§5 Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

#### *Dokumentation*

6§ Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

## **Skollagen 10 kap. Grundskolan**

### **Allmänna bestämmelser**

#### *Utbildningens syfte*

2§ Grundskolan ska ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa.

Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning.

Utbildningen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

## **Skollagen 15 kap. Allmänna bestämmelser om gymnasieskolan**

### **Allmänna bestämmelser**

#### *Utbildningens syfte*

3§ Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

## **Lgr 2011 avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag**

### **Likvärdig utbildning**

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

### **Rättigheter och skyldigheter**

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadsha-

vares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.

## **Lgr 2011 avsnitt 2.2 Kunskaper**

Skolan ska ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Dessa ger också en grund för fortsatt utbildning.

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.

### **Mål**

**Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola**

- Kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

## **Lgr 2011 avsnitt 2.6 Skolan och omvärlden**

Eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet i skolan. De ska också få underlag för att välja fortsatt utbildning. Detta förutsätter att den obligatoriska skolan nära samverkar med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till. Det förutsätter också en samverkan med arbetslivet och närsamhället i övrigt.

### **Mål**

**Skolans mål är att varje elev**

- kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden,
- har inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder.

## Riktlinjer

### Alla som arbetar i skolan ska

- verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö, och
- bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller social eller kulturell bakgrund.

### Läraren ska

- bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning, och
- medverka till att utveckla kontakter med mottagande skolor samt med organisationer, företag och andra som kan berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället.

### Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska

- informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionsnedsättning, och
- vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

## Lgr 2011 avsnitt 2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- samverkan med skolor och arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning,
- den studie- och yrkesinriktade verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.

## Lgr 2011 Avsnitt 3.15 Samhällskunskap

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 7-9

*Samhällsresurser och fördelning*

Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel arbetsmiljö och arbetsrätt. Utbildningsvägar, yrkesval och entreprenörskap i ett globalt samhälle. Några orsaker till individens val av yrke och till löneskillnader.